

Erőszakos média és/vagy társadalmi egyenlőtlenség

DOI : 10.46522/S.2025.02.5

BAKK-MIKLÓSI Kinga, PhD

University of Arts Târgu-Mureș

miklosiking@gmail.com

Abstract: Violent Media and/or Social Inequality

In my paper, I will outline some basic theoretical positions on the relationship between media, aggression, and social stratification, which I intend to use as a basis for the introduction of the conference theme. In relation to the content indicated (which can be treated as a hypothesis), opinions are also divided from an academic point of view, and I will outline some conflicting theoretical positions, with the central question: is regulation or education the way forward?

Key words: *aggression; violent media; depersonalization; fairness; education.*

Bevezetés

Az agresszióval szembeni érzékenységünket/érzéketlenségünket jól illusztrálja az a tény, hogy az erőszak kutatása mára a *szociálpszichológia* és az *általános pszichológia* jelentős területévé vált. A médiakutatók és a szociológusok egyik központi feladatuknak tekintik a médiában megjelenő agresszió tanulmányozását és értelmezését. De hogyan is határozható meg az agresszió?

Az agresszió szó félreérthető használata fölöttébb nagy káoszt okozott a témával foglalkozó szakirodalomban. E szóval jellemzik a támadás ellen védekező ember viselkedését, a rablógyilkos tettét, amikor megöli áldozatát, hogy megszerezze a pénzét, és a foglyát kínzó szadistát. A helyzet csak rosszabbodott, amikor a férfinak a nőhöz való szexuális közeledésére, a hegymászót és a kereskedőt hajtó belső készletésre vagy a földjét szántó parasztra is alkalmazni kezdték a szót. (...) Ha minden »kártékony« tettet agresszióknak minősítünk, ami károsítja, vagy elpusztítja az élettelen dolgokat, a növényeket, egy állatot vagy egy embert, akkor – magától értetődően – lényegtelen a tett mögött rejlő kiváltó készletés természete. Ha a pusztítást, védekezést, az építést célzó tetteket ugyanazzal a szóval írjuk le, akkor vajmi kevés reményünk van a mögöttes »ok« megértésére; nem lehet közös okuk, mert egészen különböző jelenségekről van szó, következtetésképpen kilátástalan helyzetbe kerül az ember, ha az „agresszió” okát kutatja.

Fromm, 2001, 13

Az idők folyamán jelenséggé alakult erőszak fokozódása és a pusztítási hajlam erősödése a szakemberek és a nyilvánosság figyelmét egyaránt az agresszió természetének és okainak elméleti vizsgálatára irányította. Valamennyi elmélet ellentmondásos az előtte szólóéval.

Az agresszivitás kezelése szinte végtelenül széles skálát mutat az élet egész területén, kezdve a családtól, pedagógián, munkahelyen keresztül a mára már ijesztő méreteket öltő média- és reklámparig.

Kende B. Hanna (2003) szerint az agresszivitással foglalkozó szerzők egy része úgy gondolja, hogy nem velünk született tulajdonságról van szó. Lehetséges kiváltó okai bizonyos körülmények, az éhség, a szeretethiány, az érzelmi-szociális kommunikáció hiánya. Egy másik lehetséges eredet az erőszakos cselekedet okozta trauma, helyesebben traumatikus helyzet, amely a lelki struktúra összeomlását idézi elő, és aminek következtében a fejlődés folyamata megakad. Az agresszivitás gyakran az önbizalom hiányát igyekszik ellensúlyozni.

Adler (in Kende 2003) 1908-ban tette közzé *Az agresszivitás ösztöne az életben és a neurózisban* című tanulmányát, amelyben az agresszivitásnak kétféle jelleget tulajdonít attól függően, hogy az ember fennmaradásának vagy embertársai leigázásának szolgálatában jelentkezik. Szerinte a negatív aspektuson túl az agresszivitásnak van pozitív vonatkozása is, ez antropológiai szempontból a túlélés, az önvédelem biztosítása, aktuális pszichológiai vonatkozásában pedig az életlendület, az önérvényesítés, az önkifejezés motorja.

Freud (in Kende 2003) 1915-ig az agresszivitást az élvezetelven túl az egyetlen olyan impulzusnak tekintette, amely nem szexuális jellegű, hanem az önfenntartás ösztönének tartozéka.

Konrad Lorenz (in Kende 2003) az agresszivitásról szóló alapművében kifejti, hogy az agresszivitás a fajfenntartás érdekében működő valódi ösztön, amelyet bizonyos jelzések (stimulusok) automatikusan kiváltanak.

E. Nacht (in Kende 2003) szerint „az agresszivitás forrása a kielégületlenség, a frusztráció, a szenvedés”. Ellenben hozzáteszi azt is, hogy az a gyermek, aki frusztráció nélkül nő fel, nem rendelkezik a szükséges energiákkal ahhoz, hogy kiharcolja magának mindazt, amire az életben szüksége van. Szerinte az én ereje az agresszivitás beépítése révén keletkezik, de ez az agresszivitás nem a rombolást, hanem az élet igenlését fejezi ki.

Bandura megállapítja, hogy nem egy elszigetelt jelenséggel állunk szembe, hiszen az agresszió nem egyéb, mint a szülő magatartásának másolása, reprodukciója, és a család légkörével függ össze (Kende, 2003, 111–118).

Erich Fromm (2001) *A rombolás anatómiája* című átfogó pszichoanalitikus elméletének központi témája az agresszió. Fromm az emberben, az agresszió két, gyökeresen különböző fajtáját különbözteti meg. Az első megtalálható az állatokban is, a törzsfajlás során a génekbe programozott támadó vagy menekülő ösztön, amely az

egyed létfenntartását szolgálja. Ennek a nem rosszindulatú, „védekező agresszióknak, racionális gyűlöletnek” lényeges biológiai funkciót tulajdonít, mert szolgálja az élet védelmét, és fenyegetettség esetén reakcióként jelentkezik. Ezt a reaktív agressziót tömören emberséges agresszióknak nevezi.

A másik típusú agresszivitást a jellem torzulásával hozza összefüggésbe. Ez a rosszindulatú, támadó agresszió, azaz a brutalitás és a pusztítási hajlam. A legtöbb emlősben nem fordul elő, ez kizárólag az emberiségre jellemző tulajdonság. Általa egy olyan embertípus alakul ki, amelyet eleve ellenséges indulatok fűtenek, aki mintha örömet lelné gyűlöletének kielégítésében. Ennek egyik változata az önmaga ellen érzett – többnyire tudattalan – gyűlölet. E mögött önvád és kisebbségi érzés húzódik. A destruktív ösztön a frusztrált életvitel következménye. A rombolásösztön akkor hódít teret, ha a kiteljesedés lehetetlennek bizonyul. Ennek következményeként az élet tulajdonképpen értelme, a növekedés és a kiteljesedés törekvéssel szemben alakul ki, mégpedig úgy, hogy a fel nem használt energia rombolóvá válik. Fromm kimutatja, hogy az agresszió lényegében nem egy ingerre adott válasz, hanem az emberi organizmusban rejlő, belőle folyamatosan áramló, az ember lényegéből fakadó spontán ható hajtóerő. A nem rosszindulatú, védekező agresszió belül külön kategorizálja a véletlenszerű agressziót, a játékos agressziót, az érdekvényesítő agressziót, a konformista agressziót, instrumentális (szükséges) agressziót, majd részletesen elemzi az agresszió viszonyát a szabadsággal, a nárcizmussal, az ellenállással és a háborúkkal.

Fromm úgy véli, hogy a rombolás ösztöne az ember másodlagos potencialitásához tartozik, amely csak akkor jelenik meg, ha elsődleges lehetőségeinek megvalósítása kudarcot vall. Vagyis az ember agresszivitása akkor erősödik fel, ha önmegvalósításának kedvező feltételei hiányoznak.

Az agresszív (erőszakos) cselekedet, megnyilvánulás Anderson és Bushman (2002) szerint minden olyan viselkedés, amely *szándékosan* és a károkozás *közvetlen*, kívánt céljával sért egy másik személyt, élőlényt, vagy rongál tárgyat.

Az agresszív viselkedés *megfigyelése(!)*, *gyakorlása* több módon is hatással lehet az emberek viselkedésére:

- (1) megerősíti az agresszióval kapcsolatos *ismereteink* elméleti kapcsolódásait, összefüggéseit,
- (2) agresszív *hiedelmeket és attitűdöket* szilárdít meg,
- (3) agresszív *észlelési sémákat* erősít,
- (4) agresszív *elvárásokat* teremt (agresszióéhség),
- (5) agresszív *viselkedési forgatókönyveket* generál,
- (6) agresszióra való *érzékletlenséget* alakít ki.

E tényezők együttesen és egymást befolyásolva vezetnek az agresszív viselkedés és személyiség formálódásához.

Az agresszív észlelési sémák révén *megváltozott világeszlelés* nemcsak a saját viselkedést és gondolatokat, hanem a társas interakciókat is befolyásolja, nevezetesen

azt, ahogyan egy helyzetben viselkedünk; azt, hogy milyen helyzetekbe kerülünk; azokat a reakciókat, amelyeket társainkból váltunk ki egy helyzetben.

Egyéni szinten az agresszivitásról

Az agresszív megnyilvánulásokat különböző *személyiségváltozók* befolyásolják.

Crick és Dodge szerint 1994 bizonyos személyek azért agresszívebbek másokkal szemben, mert

- eleve hajlamosabbak a másokkal szembeni agresszív attribúcióra (mások agresszív észlelésére),
- a másokkal szembeni elvárásaik is agresszivitás-központúbbak,
- ugyanakkor a saját magunkról alkotott elképzeléseink is hajlamosá tehetnek az agresszióra, például, ha úgy képzeljük, hogy sikeresen tudunk végrehajtani agresszív aktusokat másokkal szemben (Huesmann 1988).

Kultúránk is sarkallhat agresszív viselkedésre: minél több agressziót lát egy személy, annál pozitívabbak lesznek az erőszak iránti attitűdjei. Az agresszió megfigyelése ördögi kört eredményezhet: minél többet nézzük, annál elnézőbbek leszünk iránta.

Az agresszió direkt és kerülő útjai a médiában

A médiában ábrázolt agresszió számos módon, direkt, de „kerülő úton” is kifejtheti hatását.

Egyes társadalmi csoportoknak, így pl. a kisebbségeknek a médiában tapasztalható sajátos diszkriminációja a valós életben is hátrányt indukálhat. A kisebbségek ellen irányuló agresszió minimum kétféleképpen nyilvánulhat meg.

Egyrészt a kisebbségeket előnytelenül reprezentáló negatív sztereotípiák önfenntartása és folyamatos médiabeli reprodukciója révén (Mastro és Robinson 2000).

Másrészt mindez érvényesülhet egy még alattomosabbnak tekinthető módon: azáltal, hogy például a médiában megjelenő agresszió ágensei és alanyai a képernyőn való megjelenés gyakoriságát tekintve eltérnek a való világban megjelenő agresszív cselekedetek szereplőinek statisztikájától, s a média nyújtotta összkép a kisebbséghez tartozás és az életkor tekintetében is torzít (Pottler et al., 1995).

Az agresszív média egy, a napjainkban gyakran előforduló megnyilvánulási formája a deperszonalizáció, amely szereplők lealacsonyítását, semmissé tételét jelenti, ezzel az agresszió egyik keveset hivatkozott működési módjára világíthatunk rá. Különösen bevett attitűd a jelen politikai közbeszédben, vitákban, viszályokban.

Erőszakos politikai kommunikáció

Az utóbbi félévben több példát követhettünk a sajtóban deperszonalizáció tekintetében. Egyik legkiemelkedőbb a magyar miniszterelnök 2025 márciusában elhangzott beszéde a politikai erőszak vákuumában, erősítve a médiaerőszak szereplőinek táborát is.

A miniszterelnök nagytakarítást ígért, miközben a közönségével összekacsintva poloskának nevezte a magyar társadalom egy részét. A történelem súlyos példákkal szolgál arról, mi történik, amikor egy ország vezetője csoportokat foszt meg az emberi mivoltuktól. Referenciaszemélyeknek számító politikai (és közszereplők) mintakövetése egyértelmű út a többség számára, éppen ezért érdemes lenne beemelni a felelősség, az erőszakmentesség fogalmait a kommunikációba, a közbeszéd különböző formáiba, nevelésbe, önnevelésbe.

De hogy ne menjünk messzire, Románia aktuális politikai valósága is a dehumanizálás jegyében történik. Mint említettem, a dehumanizáló nyelvezet a tömeges erőszak előfutára.

Az erkölcsi elszakadás hipotézise szerint egyes emberek, embercsoportok lealacsonyítása, megfosztása emberi tulajdonságaitól elősegítheti a szélsőséges erőszakot. A dehumanizáló nyelvezet azt sugallja, ha az ellenfélre nem emberként tekintünk, *bármit meg lehet vele tenni*, nem kell az erkölcsi szabályoknak megfelelően cselekedni. Ha valaki ráhangolódik ezekre a metaforákra, az agya úgy változik, hogy ezután nagyobb valószínűséggel hisz a megvezetésnek, az összeesküvés-elméleteknek. Kutatások szerint egy idő után lehetetlen „kikapcsolni” ezeket az összekötéseket, a hazugságok új meggyőződéssé, sőt abszolút igazsággá válhatnak.

Ha az emberek elkezdenek hinni ezeknek a retorikáknak, kicsi az esélye, hogy később meggondolják magukat, még akkor is, ha olyan bizonyítékokkal szembesülnek, amelyek ellentmondanak az elképzeléseiknek. Ahelyett, hogy a már jól bejáratt hiedelmeiket változtatnák meg, tudat alatt olyan információkat keresnek csak, amik megerősítik őket az elképzeléseikben.

Elméleti megfontolások a médiaerőszak hatásairól

Gerbner (Gerbner, 2000; Gerbner és Gross, 1976) empirikus kutatásaival azt kívánta igazolni, hogy a médiafogyasztók valóságpercepcióját meghatározó módon befolyásolja a médiával(-ban) töltött idő mennyisége.

Gerbner úgynevezett kultivációs elméletének lényege, hogy azoknak, akik számára a televízió/szociális háló elsődleges információ- és ingerforrás, igen beszűkült valóságképük alakul ki (Gerbner és Gross, 1976; Gerbner, 2000).

A „nehéz nézők” – bármilyen társadalmi csoportból kikerülhetnek, ők negatívakabbnak, erőszakosabbnak értékelik a világot, mint a kevesebb médiát fogyasztók, s egyben kevesebb agresszív műsort nézők. Ezt az állítást később a pszichológiai kutatások is megerősítették (Hoffner et al., 2001).

A média-agresszió fogyasztása azt a veszélyt is magában hordozza, hogy a médiafogyasztó hajlamossá válik a saját magára gyakorolt agresszív hatást *alulbecsülni* (Hoffner 2001). A Hoffner és munkatársai által megkérdezett vizsgálati személyek általában úgy vélték, hogy rájuk kevésbé hat a médiában megjelenített agresszió, mint egy-egy másik, általuk ismert személyre.

A médiaerőszakot tartósan fogyasztók személyiség-változáson mennek keresztül: az agresszivitás felé torzítják helyzet- és személyészlelésüket, attitűdjeiket, hiedelmeiket és viselkedésüket.

Négy évtized pszichológiai kutatási eredményei támasztják alá, hogy személyiségbeli és kogníciót érintő változások/torzítások nem keletkeznének az agresszív modellekkel való szembesülés nélkül.

Következtetések

Függetlenül attól, hogy van-e hatása a médiában látható agresszív műsoroknak, megnyilvánulásoknak, több kutató is felhívja a figyelmet a felelősségvállalásra.

A médiaerőszak-viták ismételt gerjesztése helyett az agresszió csökkentése érdekében sokkal hatékonyabb szociálpolitikai lépéseket kellene életbe léptetni. Az erőszakcsökkentő szociális segítői és mediátori programokat a siker reményével kellene alkalmazni (Junger 2007).

Médiatudatosság, erőszakmentesség nevelése lenne az egyik járható út. Az erőszakmentességre való nevelés, a saját vélemény felvállalása, a másik álláspontjának elfogadása, a manipulálhatóság megelőzése, az egészséges vitakultúra és párbeszédkészség kialakítása, mindenekelőtt ezek megalapozása lehetne a cél. És természetesen mindez a családi és iskolai környezetben vehetné kezdetét... akár modellkövetés alapon.

Az oktatás feladata nem az, hogy az egyén készen kapott morális alapokon ítélje meg a média üzeneteit, hanem hogy segítse őt azok megértésében, ez lenne tehát a médianevelés hatásköre, amelyre egyre nagyobb hangsúlyt kellene fektetni.

Végezetül a nyugati kultúránk médiája nem tekinthet el az egyes ember méltóságának tiszteletben tartásától és megőrzésétől – mind a nézők, mind a médiában szereplők esetében..

KÖNYVÉSZET

ANDERSON, C.A. és BUSHMAN, B.J. 2002. Human aggression, *Annual Review of Psychology*, No. 53., 27–51.

CRICK, N.R. és DODGE, K.A. 1994. A review and reformulation of social information-processing mechanisms in children's social adjustment, *Psychological Bulletin*, Vol. 115, No. 1, 74–101.

FROMM, E., 2001. *A rombolás anatómiája*. Budapest: Háttér Kiadó.

GERBNER, G., 2000. *A média rejtett üzenete*. Budapest: Osiris Kiadó – MTA–ELTE Kommunikációelméleti Kutatócsoport.

GERBNER, G. és GROSS, L., 1976. Living with television: the violence profile. *Journal of Communication*, No. 26, 173–199.

HOUGH, K.J. és ERWIN, P.G., 1997. Children's attitudes toward violence on television, *Journal of Psychology*, No. 131, 411–415.

- HOFFNER, C., 2001. The third-person effect in perceptions of the influence of television violence. *Journal of Communication*, Vol. 51. Oxford University Press.
- HUESMANN, L.R., 1988. An information-processing model for the development of aggression, *Aggressive Behavior*, No. 14, 13–24.
- JUNGER, P., 2007. Resolving the Niger Delta Conflict in Nigeria, *PSJ Peace Studies Journal*, 3, 12.
- KENDE, B.H., 2003. *Gyermekpszichodráma*. Budapest: Osiris Kiadó.
- MASTRO, D.E. és ROBINSON, A.L., 2000. Cops and crooks – Images of minorities on primetime television. *Journal of Criminal Justice*, No. 28, 385–396.
- POTTLER, W.J. et al., 1995. How real is the portrayal of aggression in television entertainment programming? *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, No. 39, 496–516.

© Bakk-Miklósi Kinga. Jelen alkotás a Creative Commons
Attribution 4.0 (CC BY) nemzetközi licenc védelme alatt áll